

ЕКОНОМІКО-РЕСУРСНІ ПОТРЕБИ ГЕОЛОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ

А. В. Бодюк, канд. екон. наук

Постановка проблеми. Подальша розбудова української державності, укріплення економіки країни має орієнтуватися на стратегію сталого розвитку, який сприятиме забезпеченню гарантованого задоволення всіх членів суспільства в життєво необхідних потребах, зокрема створених з надрових ресурсів.

З наукової точки зору потреби належать до складних, багатограних категорій теорії соціально-економічного розвитку суспільства.

Закономірно, що ця категорія вивчається широким колом наук, потребує подальших різнобічних досліджень, оскільки змінюються соціально-економічні умови життя людей, політична ситуація в країні, структура й обсяги виробництва продукції для промислового й домашнього споживання, міжнародні економічні зв'язки тощо.

Механізм задоволення потреб на необхідні ресурси в комплексі з різними чинниками регулює попит на них споживачів. Тому потреби в ресурсах і платоспроможний попит на них вивчаються маркетологами виробничих підприємств добувних галузей під час визначення перспектив розвитку ресурсного виробництва, потреб у мінеральній сировині, товарах домашнього споживання, виготовлених з цієї сировини.

Ресурси, як відомо, поділяються на матеріальні, фінансові, інформаційні та ін. Їхня структура й обсяги споживання в будь-якій галузі економіки взаємозв'язані. Ці види ресурсів використовуються й у геологічній галузі.

Тому як актуальну проблему нами пропонується визнати проведення досліджень щодо потреб у ресурсах геологічної галузі для вивчення надр і в його результатах – специфічній продукції (розвіданих родовищах корисних копалин, геологічній інформації тощо).

На нашу думку, для умов ринкової економіки доцільно створити прикладну теорію потреб надророзвідувального виробництва, тобто весь комплекс господарської діяльності, що охоплює дослідницькі й виробничі процеси з прогнозування, пошуку й розвідки родовищ корисних копалин і передачу їх в експлуатацію. Буріння, розкопки, створення геологіч-

них карт, побудова бурових установок за допомогою техніки, їхня експлуатація, надання геологічних послуг тощо – це певні види господарської діяльності, що належать до виробничих.

Оскільки ці виробничі процеси здійснюються в надрах або під час наземної підготовки до втручання в надра з метою виконання пошукових і геологорозвідувальних робіт, тому й правомірно застосовувати поняття надророзвідувального виробництва, відповідно визначати і завдання його досліджень.

Ця теорія має обґрунтовувати обсяг потреб країни в надрових ресурсах, геологорозвідувальних роботах, фінансах для їхнього проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і прикладні проблеми потреб досліджували українські вчені, зокрема: А. В. Головач, В. Є. Козак, В. С. Марцин, Чиркін Б. П., а також і зарубіжні: Ф. Котлер, Б. М. Воронцов, К. Маркс, Б. М. Мочалов. У сучасній літературі здебільшого досліджуються проблеми попиту і пропозицій на товари, послуги, вартості товарів, оскільки такі показники необхідні суб'єктам господарювання для вирішення проблем реалізації продукції.

Проте теоретичні положення про потреби в пошуково-розвідувальних дослідженнях і роботах у відомій нам літературі не висвітлені.

Економічною теорією потреби розглядаються в системі суспільних відносин, які формуються з приводу відтворення матеріальних умов життєдіяльності людей [3, с. 4–5]. Оскільки, на нашу думку, суспільні відносини виходять за межі відтворення матеріальних умов життя, категорію потреб необхідно досліджувати більш широко.

Для відображення регіональних потреб у ресурсах і джерел їхнього задоволення донедавна застосовувалися баланси. За умов ринкової економіки переваги надаються складанню балансів попиту і пропозицій.

Науковці пишуть, що «баланси формування попиту і пропозиції ресурсів регіону в стислій формі характеризують мінерально-сировинний потенціал, очікуваний попит (потреби) в матеріальних, фінансових та інвестиційних ресурсах...». За балансами визначають основні джерела покриття потреби, чинники, що впливають на динаміку ресурсів і витрат, оцінюються ризики дестабілізації між попитом і пропозицією на визначеній території [4, с. 4].

У цьому визначенні надана орієнтовка таким ринковим категоріям, як попит на ресурси та їхня пропозиція, оскільки вони визначають дієвість ринкових механізмів, хоча ми вважаємо, що ринкова економіка

якраз і працює на задоволення потреб у ресурсах, у тому числі й у корисних копалинах. Попит на них необхідно розглядати лише як платоспроможний попит. Будь-який суб'єкт господарювання прагне підняти свою платоспроможність, щоб надбати ресурсів за потребами в них. Дефіцит у більшості корисних копалин очевидний, отже потреби в них не задовольняються.

Так, вивчення будови земної кори здійснюється за потребами проведення прогнозно-металогенічних досліджень з метою встановлення «...закономірностей утворення, просторового розміщення і прогнозних побудов щодо розміщення родовищ корисних копалин території УЩ» і тим самим визначення комплексу чинників, «... які мають високу прогнозу продуктивність щодо просторової локалізації потенційно рудопродуктивних зон» [7, с. 19].

У наукових працях не приділяється належна увага висвітленню ресурсних аспектів потреб взагалі, зокрема державних, у корисних копалинах, у засобах виробництва суб'єктів господарювання геологічної галузі.

Актуальність розробки теорії потреб надро-розвідувального виробництва для сучасної економіки визначається й тим, що за роки незалежності «... геологічна галузь зазнала значних змін як у плані структурних перетворень, так і у сфері геологорозвідувального процесу. Докорінно змінилися пріоритети геологічних досліджень – перевага надається роботам ранніх стадій геологічного вивчення надр. Значно поглиблені роботи з удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази геологорозвідувальних робіт, їхнього науково-методичного забезпечення і системи фінансування» [5, с. 4]. Відомо, що на пріоритети геологічних досліджень впливають закони ринкової економіки, зокрема попиту і пропозицій, однак рушієм розвитку ресурсного виробництва, зокрема геологічного вивчення надр, є економічні потреби держави, суспільства, населення в корисних копалинах, причому в тих, які найбільш вигідно видобувати, які мають кращі якісні показники і наближені до ринків збуту тощо.

Тому різні аспекти економічних потреб у геологічному вивченні надр актуальні для теоретичних досліджень і розробки практичних рекомендацій для впровадження в практику роботи геологічних підприємств.

Мета статті – розробка системи понять, які всебічно визначають економічні потреби в надрових ресурсах, у пошуково-розвідувальних дослідженнях і роботах, а також взаємозв'язок між державними і суспільними, фінансовими, матеріальними й іншими потребами в них.

Актуальність розробки даної проблеми пояснюється тим, що за нашою концепцією економічна геологія досліджує надрові ресурси як економічні ресурси, які використовуються для задоволення економічних по-

треб народу або суспільного виробництва.

Досліджуючи з наукової точки зору потреби в надрових ресурсах, пропонується користуватися й відповідною системою понять, що їх визначають:

- суть конкретної потреби в надрових ресурсах (сировина для виробництва; об'єкти наукових досліджень корисних копалин; створення робочих місць для геологів, мінерально-сировинної бази країни взагалі тощо);

- суб'єкт потреби в надрових ресурсах (людина, народ, колектив, суспільство, галузь, суб'єкт господарювання, регіон, держава);

- об'єкт потреби (геологічне середовище для дослідження, корисна копалина або продукт її переробки, що застосовується в процесі задоволення виробничих потреб);

- походження потреби в надрових ресурсах (виробниче, наукове, комерційне, викликане товарною пропозицією);

- носій потреби в ресурсах (властивості об'єкта, що задовольняють суб'єкта. Так, носієм потреби в природному газі є його здатність перетворюватися в тепло, залізної руди – переплавлятися в метал);

- спосіб задоволення потреби (переробка залізної руди в метал, споживання в натуральній формі природного газу, що надходить по трубах);

- процес задоволення потреб (використання природного газу на виробничому підприємстві, в житловому будинку);

- види потреб, що визначаються за різними ознаками (поточні, перспективні, ретроспективні; виробничі, побутові);

- функції потреб (соціально-побутові – забезпечення теплом, забезпечення громадян паливом для автомобільного транспорту; виробничі, трудові, захисні, політичні тощо);

- сфери задоволення потреб (домашні господарства – у кам'яному вугіллі, газі природному; виробничі підприємства – у сировині, в обсягах робіт, заробітній платі найманого персоналу);

- період задоволення потреб (постійне, періодичне, разове).

За ознакою часу суспільні, колективні й особисті (індивідуальні), потреби в ресурсах поділяються нами на ретроспективні, поточні, перспективні, причому на їхні обсяги впливають різні чинники. Одну частину з них слід називати загальними (спільними), другу – специфічними. До загальних чинників при визначенні особистих потреб у життєвих ресурсах, наприклад, слід віднести чисельність і структуру працівників підприємств чи регіону, домашні потреби в паливі, нафтопродуктах тощо. Специфічними чинниками для формування обсягу і структури перспективних потреб слід вважати, наприклад, період випередження, зростання чисельності працівників, перспективне

житлове будівництво.

Поточні суспільні потреби в ресурсах, на наш погляд, визначаються чи формуються комплексом діючих чинників:

- соціальних (структура населення, його національні та побутові особливості; заходи з формування споживацьких смаків населення);
- економічних (товарні пропозиції, грошові доходи та їхнє розподілення, рівень і співвідношення цін на товари і послуги, обсяги задоволення потреб з різних джерел);
- демографічних (чисельність населення, його статевий і віковий склад, склад сімей, міграція людей);
- природних (фізіологічні потреби організму в тих чи інших поживних речовинах, географія проживання населення, сезонність споживання ресурсів).

Перспективні суспільні потреби пропонуємо поділити на абсолютні (ідеалізовані, ті що враховують потреби людей у ресурсах і не залежать від обсягів товарних пропозицій, цін на них); дійсні (зважаючи на враховують як ідеальні потреби, так і можливості їхнього задоволення на аналізовану перспективу).

Окремо підкреслимо, що в системі об'єктів потреб суспільства слід виділяти надрові ресурси і продукти їхньої переробки, оскільки вони і забезпечують життєдіяльність як кожної людини, колективу, підприємства, так і суспільства в цілому. Для економіки України надрові ресурси мають вагомий народногосподарський значимість.

За даними НАН України, незважаючи на сучасний кризовий стан її економіки, близько 42–45 % ВВП і 60 % експортних надходжень формуються за рахунок мінерально-сировинних ресурсів [6].

Відмітимо, зокрема, й важливість надрових ресурсів для енергетичної незалежності й енергетичної безпеки країни. Тому серед перспективних потреб економіки країни слід назвати перехід виробничого і побутового використання кам'яного вугілля замість природного газу, а також збільшення видобутку власного природного газу і нафти, переробка торфу в газ. Перспективною можна вважати заміну джерел енергії, що працюють на вуглеводневих ресурсах, кам'яному вугіллі на джерела з отриманням її нетрадиційними способами і засобами генерування.

Державні потреби в надрових ресурсах необхідно виділяти окремо від суспільних, оскільки вони мають відмінні ознаки, свої види й інші характеристики.

На відміну від суспільних державні потреби слід розуміти як необхідні державі об'єкти (явища, процеси) у зв'язку з виконанням нею конституційних функцій, для чого вона перш за все «... повинна мати у своєму розпорядженні певну величину фінансових ресурсів, що створюються в її народногосподарському комплексі. З цією метою вона здійснює свою фінансову діяльність шляхом законодавчого визначення

форм мобілізації доходів і витрат із метою досягнення економічного і соціального прогресу в державі» [1, с.142]. Частина потреб держави у фінансах належить і до не пов'язаних із зазначеним прогресом, зокрема – політико-адміністративні потреби, які стосуються утримання державного апарату управління і влади; державних силових структур; зовнішніх відомчих структур; участі в міжнародних організаціях; сплати внесків тощо. Безумовно, частину потрібних коштів держава отримує від надрокористувачів, геологічних підприємств.

Крім того, слід відзначити, що частина державних фінансів спрямовується за потребами в народне господарство для примноження матеріально-технологічних і грошових ресурсів підприємств, зокрема у формі дотацій, тобто для задоволення економічних потреб різних галузей економіки, у тому числі геологічної.

Слід зазначити, що до напрямів використання державних фінансових ресурсів треба відносити видатки з державного бюджету на розвиток матеріально-технічної бази геологічної галузі, які використовуються у формі капітальних інвестицій, фінансування окремих загальнодержавних комплексних, у тому числі науково-технічних програм (щодо створення нових видів техніки, новітніх технологій для освоєння надр).

До потреб держави щодо здійснення економічних функцій слід відносити також сприяння в забезпеченні суб'єктами господарювання національного виробництва необхідними надровими ресурсами.

Як вважають науковці, «серед головних пріоритетів галузі визначені роботи з геолого-економічної оцінки мінерально-сировинного потенціалу країни в цілому й окремих перспективних об'єктів і родовищ різноманітних корисних копалин з урахуванням ринкових підходів» [5, с. 4]. Оцінки мінерально-сировинного потенціалу є вкрай важливими, однак не менш важливими є оцінки потреб у господарському використанні потенціалу цих ресурсів, а також у засобах для виконання технологічних процесів з підвищення мінерально-сировинного потенціалу країни.

Тому для геологічної галузі пропонується виділити такі види потреб: у корисних копалинах; процесах (розвідка родовищ корисних копалин); наукових дослідженнях; роботах і послугах; технічних і нетехнічних засобах; енергетичних ресурсах; технологіях; фінансуванні досліджень і робіт; інформаційному забезпеченні, рекламі тощо.

Узагальнено систему потреб геологічної галузі поділимо на такі види: сировинні; енергетичні; техніко-технологічні; процеси; фахово-кадрові; інформаційні; фінансові; надійної безпеки тощо.

До числа економічних потреб геологічних підприємств необхідно віднести такі:

- економія матеріально-енергетичних ресурсів;
- дослідження виснажених, визнаних неперспек-

тивними родовищ корисних копалин, зокрема нафти і природного газу;

- вивчення родовищ на великих глибинах;
- фінансування розробки і виготовлення перспективної техніки для геологічного вивчення надр;
- розробка і впровадження піонерних технологій;
- довгострокове фінансування і низькопроцентне кредитування геологічних підприємств;
- розширення міжнародного співробітництва геологічних підприємств;
- пошук родовищ корисних копалин, на які бідна Україна;
- розробка заходів зі зниження екологічних збитків від надрокористування.

Заходи за цими потребами здійснюються з метою економного виконання комплексу досліджень і робіт для отримання кінцевого результату – передачі родовища корисних копалин у вигідну виробничу експлуатацію. При цьому запаси переданих в експлуатацію родовищ слід прийняти для обчислення показників поточного і перспективного задоволення потреб користувачів в надрових ресурсах.

Найбільш перспективно показники потреб у надрових ресурсах, на наш погляд, розробляти за допомогою матриці науково обґрунтованих величин господарського використання конкретних ресурсів, у тому числі й на душу населення.

Усі ресурси необхідно віднести до однорідних груп (паливно-енергетичні ресурси, металеві ресурси тощо) і для них визначити потреби:

$$P_p = \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^m P_{кр} + \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^m P_{кр} * K_c,$$

де P_p – раціональна потреба в р-групі ресурсів, натуральних одиниць на душу населення в рік;

i – види ресурсів, наприклад корисні копалини, електроенергія, газ, тканини, продукти харчування; ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);

k – різновиди і-ресурсів (вугілля буре, газ природний);

($k = 1, 2, 3, \dots, m$);

K_c – коефіцієнт-сумірник – для перерахунку показників ресурсів, які вимірюються різними одиницями, в умовно-натуральні одиниці.

Отже, якщо виникає потреба звести воедино кілька різновидів однієї споживчої властивості ресурсів, то застосовуються коефіцієнти-сумірники. Обсяги такого ресурсу виражають в умовно-натуральних одиницях. Це стосується, наприклад паливно-енергетичних ресурсів (вугілля, природний газ, нафта, торф), видобуток і споживання яких переводиться в умовне паливо 7000 ккал. Сумірником можуть бути й вартості, грошові витрати на одиницю видобутку ресурсів.

Потреби в надрових ресурсах для виробничого

споживання визначаються під час складання регіонального, міжгалузевого балансу запасів мінерально-сировинних ресурсів. Такий баланс доцільно опубліковувати у виданнях Держкомстату з тим, щоб цю інформацію могли використовувати маркетологи і науковці.

Зауважимо, що, наприклад, Рада по вивченню продуктивних сил України (РВПС) складає регіональні матеріально-ресурсні баланси, у складі яких і виділяються балансові запаси основних видів мінерально-сировинних ресурсів (у мільйонах тонн). Схема таких балансів включає такі параметри:

- мінерально-сировинні ресурси;
- кількість родовищ, усього, у тому числі тих, що розробляються;
- балансові запаси на початок періоду: усього: $A + B + C_1, C_2$, у тому числі що розробляються: $A + B + C_1, C_2$;
- погашено на початок періоду, всього, у тому числі видобуток, втрати;
- забезпеченість запасами [4; с.13; 15; 16].

На нашу думку, ця схема балансу має включати й прогнозні ресурси корисних копалин з тим, щоб можна було визначити потреби в державному фінансуванні подальших робіт з ними. Крім того, слід врахувати, що обсяги корисних копалин можуть і не вимірюватися в мільйонах тонн.

Оскільки потреба, наприклад у металі визначається за балансовими розрахунками потреб підприємств-споживачів цього ресурсу різних галузей економіки, у тому числі в експорті, то показник цієї потреби можна використати для визначення потреби в запасах руди для отримання необхідної маси металу:

$$P_m = \sum P_r * N_i * a_i * v_i * c_i,$$

де P_m – потреба в металі (визначається відповідними методами);

P_r – потреби в запасах руди;

N – коефіцієнт споживання металу за роками;

a – коефіцієнт вилучення металу з руди під час її видобутку;

v – коефіцієнт вилучення металу з руди під час її збагачення;

c – коефіцієнт вилучення металу з руди в металургійному переділі;

i – періоди випередження ($i = 1, 2, 3, \dots$) [3].

Звідси перспективні потреби в запасах руди слід визначити за формулою:

$$P_r = \sum P_m i / (N_i * a_i * v_i * c_i).$$

За даними визначених обсягів за балансом покриття потреби в металі з різних джерел (обсяги виплавки з руд, видобутих з освоєних родовищ, використання

вторинних ресурсів, зокрема металобрухту, замінників металу, імпорт тощо) розраховується перспективна потреба в мінеральній сировині.

Ураховуючи дані визначеної перспективної потреби в руді і показник наявних балансових запасів за допомогою відповідних методів, зокрема балансового, визначається необхідний приріст видобутку руди.

Таким чином розраховуються показники гірничих підприємств з видобутку корисних копалин. З цими показниками мають бути ув'язані показники геологорозвідувальних робіт, обсяг на які розраховується за кошторисом витрат.

Для визначення обсягів витрат на геологорозвідувальні роботи в грошовому вимірі аналізуються обсяги пошуково-розвідувальних досліджень і робіт у натуральному вимірі (картування, виявлення, геолого-економічна оцінка корисних копалин, буріння свердловин, геофізичні, топографічні роботи тощо); змінні норми; потреби у видах і кількості технічних і нетехнічних засобів, ціни на них, розцінки на виконані роботи та інші витрати, у тому числі платежі за зобов'язаннями перед державою. За обсягами витрат визначаються потреби в грошових ресурсах, у тому числі обсяги фінансування пошуково-розвідувальних досліджень і робіт за рахунок коштів з державного бюджету.

Для цього має бути створено дієвий механізм поповнення фондів державних фінансів за рахунок коштів господарюючих юридичних і фізичних осіб – надкористувачів, який би сприяв зростанню коштів цих осіб, а разом з тим і стимулював їхні платежі державі.

Частина платежів у формі видатків з державного бюджету асигнується геологічній галузі для витрат за певними потребами, у тому числі у формі заробітної плати працівникам Державної геологічної служби і геологічних підприємств, задоволення інших особистих потреб працівників.

Особисті потреби в ресурсах, які необхідні для розширення поля діяльності, підтримки здоров'я, працездатності найманого персоналу, слід поділяти за такими ознаками, як стать, вік, освіта, фах, прагнення до власності, здатність до підприємницької діяльності, запити щодо роду діяльності, кар'єри, положення тощо.

Особисті потреби характеризуються такими загальними ознаками:

- розповсюдженість (загальні, поширені, місцеві, локальні, виключні);
- місце задоволення (виробництво, підприємство, науковий заклад, побут);
- значення для працівника (необхідні для підтримки існування, необхідні для діяльності);
- прогресивність (перспективні, застійні, застарілі);

- реалізація (реальні, нереальні, ідеальні);
- передбачуваність (поточні, очікувані, імовірні);
- час існування (постійні, нові, зникаючі);
- керованість (з боку суспільства, держави, профспілкових органів, політичних партій тощо).

Механізм, засоби, методи, види, обсяги, періоди задоволення особистих потреб фахівців об'єктами, які вони отримують за результатами роботи на геологічних підприємствах, слід розглядати як сферу досліджень економічної геології. Ці об'єкти необхідно відносити до засобів і життєдіяльності сімей працівників (див. рисунок).

До потреб природного походження фахівців належать потреби в підтримці температури тіла, харчуванні, чистому повітрі. Абстрактні потреби ми розуміємо як потреби в засобах, виражених узагальненими поняттями: одяг, взуття, транспорт, продукти харчування тощо. У числі об'єктів виробничого походження можна назвати одяг професійний, палатки.

До числа обмінних засобів належать гроші (у формі оплати праці, цінні папери, кредити, грошові відшкодування виробничих витрат), товари та ін.

Висновки і пропозиції

Корисні копалини належать до об'єктів економічних потреб суспільства, держави, регіонів, населення, суб'єктів господарювання, у тому числі геологічних підприємств. Дослідження родовищ корисних копалин слід розглядати як науково-економічну потребу підприємств геологічної галузі.

У геологічних підприємств є власна система економічних потреб у виробничих ресурсах, коштах для їхнього придбання.

До виробничих ресурсів підприємств належать матеріальні, інформаційні. Окремо нами виділяються трудові ресурси.

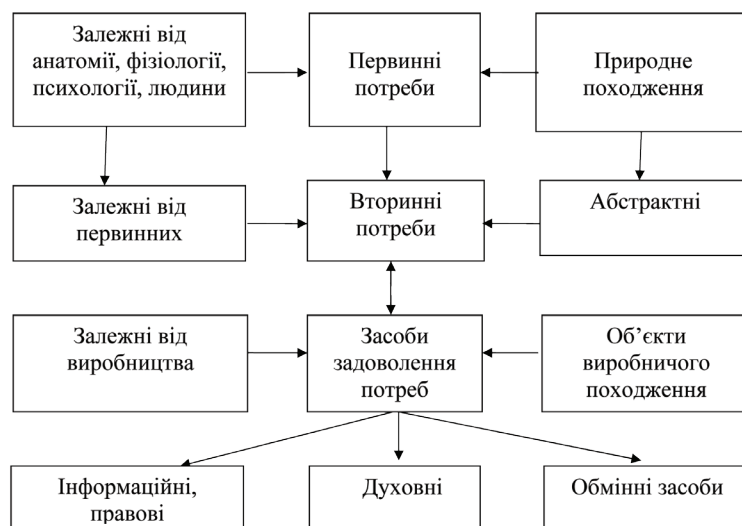
Для отримання за потребами матеріальних і інформаційних об'єктів таких ресурсів фахівцем або підприємством необхідні фінансові ресурси (гроші готівкою, на банківських рахунках), які слугують обмінними засобами. Тобто, ідеться про реалізацію функції купівлі-продажу.

Особисті потреби найманих працівників підприємств геологічної галузі нами поділяються на такі, що стосуються:

- постійного розширення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт як умов надійної фахової зайнятості;
- поліпшення умов праці персоналу (технізація робіт, безпека);
- підвищення розмірів оплати праці й інших заохочень;
- економічного зростання геологічних підприємств і їхніх структурних одиниць;
- стабільної вартості або й здешевлення життєвих ресурсів тощо.

Розширення геологорозвідувальних робіт має плануватися виходячи з того, щоб розвідані корисні копалини були включені в суспільне виробництво і використовувалися для підвищення добробуту народу.

Обґрунтовані теоретичні визначення потреб можуть бути використані для розробки теорії потреб фінансових ресурсів для пошуково-розвідувальних досліджень і робіт як розділу економічної геології.

Види потреб фахівців геологічної галузі

Теоретико-прикладні положення про економічні потреби в надрових ресурсах і в засобах їхнього дослідження слід покласти в основу теорії економічної геології.

За кінцевий показник оцінки роботи геологічної галузі пропонується прийняти обсяги запасів корисних копалин на душу населення на кінець року. Цей показник необхідно досліджувати в динаміці і за структурою та відображати в державній статистиці, його доцільно враховувати під час визначення інтегрального показника індексу життєвого рівня народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василук О. Д. Теорія фінансів: підруч. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
2. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України В. Р. Михасюка / Львівський національний університет ім. І. Франка, Львів: Українські технології, 1999. – 640 с.
3. Экономика и планирование потребностей и потребления // Межвузовский сборник. – М.: МИНХ им. Г. В. Плеханова, 1984. – 162 с.

4. Регіональні матеріально-ресурсні баланси: рекомендації по складанню базових балансів / В. С. Дубовик, О. М. Нижник, Б. З. Піріашвілі, Б. П. Чиркін. – К., 2005. – 80 с. – (Препр. / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України).

5. Малюк Б. І., Бобров О. Б., Красножон М. Д. Надрокористування у країнах Європи і Америки: Довідкове видання. – К.: Географіка, 2003. – 197 с.

6. Про виконання комплексної програми наукових досліджень НАН України «Мінеральні ресурси України та їх видобування»: постанова Президії Національної академії наук України від 30.03.2007 р. № 91.

7. Федоришин Ю. І., Яковенко М. Б., Фесенко О. В., Тріска Н. Т. Глибинна будова земної кори Українського щита як основа для прогнозно-металогенічних досліджень // Зб. наук. пр.. УкрДГРІ. – К.: УкрДГРІ, 2009. – № 1–2. – С. 18–33.

8. Реструктуризація мінерально-сировинної бази України та її інформаційне забезпечення / С. О. Довгий, В. М. Шестопалов, М. М. Коржнев та ін. – К.: Наукова думка, 2007. – 347 с.

9. Основи економічної геології: Навч. посіб. для студ. геол. спец. вищ. закл. освіти / М. М. Коржнев, В. А. Михайлов, В. С. Міщенко та ін. – К.: Логос, 2006. – 223 с.